

Stefanie RÖBLER

Razvoj zelenih površin v mestih, ki se krčijo: priložnosti in ovire

Razvoj zelenih površin je hkrati strategija in potreba, ki izvira iz prostorske preobrazbe mest zaradi socialnih in demografskih sprememb. Ta prispevek se posveča priložnostim in izzivom, ki jih prinašata načrtovanje in zasajanje zelenih površin v mestih, ki se krčijo. O pomenu zelenih površin in strategij v procesu prestrukturiranja mesta bomo razpravljali na podlagi empiričnih podatkov iz doktorske disertacije.

Mesta za spoprijemanje s preobrazbo prostora razvijajo različne koncepte. Po domnevah naj bi se v mestih, ki se krčijo, vpliv zelenih površin in njihov pomen za obliko mesta spremenila. Izsledke študij primerov mest, ki se krčijo, na vzhodu Nemčije bomo obravnavali v povezavi s strategijami in z instrumenti, s katerimi rešujejo izzive razvoja zelenih površin. Ugotovitve bodo morda ustrezne tudi za razvoj mest, ki (deloma) rastejo, in za spodbujanje razvoja zelenih površin v sonaravnih mestih.

KLJUČNE BESEDE: krčenje, demografske spremembe, prestrukturiranje mesta, modeli urbanizacije, strategije zelenih površin

Green space development means both a strategy and a need to cope with the spatial transformation of cities as a consequence of socio-demographic change. This paper focuses on the opportunities and challenges of planning and implementing green spaces in shrinking cities. Based on a doctoral thesis, empirical results regarding the relevance of green spaces and strategies in the process of urban restructuring will be discussed.

Concerned cities develop specific framework concepts to face spatial transformation. It is assumed that in shrinking cities the influence of green spaces and as well as their significance for urban form will change. Results of case studies in shrinking cities of Eastern Germany will be discussed with regard to their strategies and the instruments facing the challenges of green space development. The presented findings might be also relevant for urban development in (partially) growing cities, enhancing green space development as a part of sustainable cities.

KEY WORDS: shrinkage, demographic change, urban restructuring, urbanisation models, green space strategies

1 Uvod – vpliv krčenja mesta na razvoj zelenih površin

1.1 Vzhodnonemška mesta, ki se krčijo

Posledice demografskega in gospodarskega krčenja čutijo številna vzhodnonemška mesta (Hanemann, 2003; Gatzweiler idr., 2003). Prvič, demografski procesi prinašajo spremembe v velikosti in sestavi prebivalstva. Zaradi nižje rodnosti se zmanjšuje število celotnega prebivalstva, zaradi daljše pričakovane življenjske dobe pa se je prebivalstvo postaralo. Število prebivalcev v regiji se je zmanjšalo tudi zaradi selitev znotraj države, medtem ko je prebivalstvo zaradi priseljencev postalo bolj mednarodno in heterogeno. Drugič, deindustrializacija je na območju nekdanje Vzhodne Nemčije povzročila gospodarske težave in oklestila proračune krajevnih oblasti. Tretjič, zaradi zmanjšanja števila prebivalstva in gospodarske recesije se je zmanjšalo povpraševanje po stanovanjih,

poslovnih prostorih in socialni infrastrukturi. To je povzročilo presežek v ponudbi. Prazna poslopja vabijo, naj jih porušijo. To pa pomeni še več praznih prostorov in preobrazbo urbanega tkiva. Suburbanizacija in spremenjena raba zemljišč sta zmanjšali prostorsko gostoto mest, ki se krčijo.

Krčenje vpliva na različne vidike razvoja mest. S prostorskega vidika povzročajo največ težav prazna stanovanja v stanovanjskih stavbah in prazni prostori v poslovnih zgradbah ter rušenje in povečevanje števila praznih zemljišč, saj je potreba po vnovični gradnji manjša. Oblasti odpravljajo prostorske posledice krčenja z različnimi političnimi ukrepi ter s skupnimi zveznimi in državnimi programi. Vlada ponuja prizadetim lastnikom nepremičnin in javnim podjetjem denarno pomoč pri rušenju presežnih stanovanjskih objektov in zastarele infrastrukture, poleg tega pa poskuša prizadete četrti prenoviti (program »Prestrukturiranje mest na vzhodu Nemčije«).

1.2 Prestrukturiranje mest in razvoj zelenih površin

Prestrukturiranje mest je strateški odziv na trenutne razmere, metoda za izboljšanje kakovosti življenja in spodbuda za trajnostni razvoj mest, ki se krčijo. Prestrukturiranje uresničujejo s prenovo urbanih območij. Zelene površine naj bi ponujale odgovor na to, kaj narediti z novonastalimi praznimi prostori. Poleg tega so neločljiv del sonaravnega mesta. Naraščajoče število praznih prostorov ponuja priložnost za dolgoročen razvoj zelenih površin in izpolnjuje okoljske zahteve. Te izzive spremljajo številne ovire v projektantski praksi – zaradi krčenja in prestrukturiranja so se zelo spremenile razmere, ki določajo obliko in namembnost prihodnjih mestnih zelenih površin ter vplivajo na uresničevanje, ureditev in financiranje načrtovanja zelenih površin (Rößler, 2007).

1.3 Krčenje kot okvir za razvoj zelenih površin

Procesi krčenja mesta različno vplivajo na razvoj in načrtovanje zelenih površin.

Demografske spremembe

Zaradi demografskih sprememb – ki so ena izmed glavnih značilnosti krčenja – se spremenita tudi intenzivnost in oblika rabe zelenih površin.

1. Zmanjšanje števila (morebitnih) uporabnikov zaradi zmanjšanja števila prebivalcev izboljša kakovost uporabe, preprečuje čezmerno uporabo, vandalizem in spore med skupinami uporabnikov z različnimi zahtevami. Pristojni so vajeni postavljati minimalne zahteve, s katerimi poskrbijo, da je mestnim prebivalcem zagotovljen enakopraven dostop do zelo kakovostnih zelenih površin. Toda paradigme se zdaj spreminjajo – razmišljati je treba tudi o praznini, občutkih strahu in pomanjkanju družbenih stikov na zelenih površinah. Najmanjše število uporabnikov je zelo težko določiti, vendar so politične odločitve in podpora odvisne tudi od tega, koliko se uporablja neka zelena površina. Če uporabnikov ni dovolj, se denarna sredstva za vzdrževanje zmanjšajo oziroma posamezne zelene površine celo zaprejo (športni objekti in igrišča).
2. Tudi spremembe v sestavi prebivalstva – razvejanost, singularizacija, diferenciacija in staranje – povzročajo spremembo v zahtevah po rabi zelenih površin. Starajoče se prebivalstvo potrebuje zelene površine blizu stanovanjskih naselij, medtem ko

sta v večetičnih družbah raba zelenih površin in vedenje v njih drugačna. Zelene površine morajo zato zadovoljevati več spreminjajočih se zahtev. To se kaže tudi v vse bolj raznolikih oblikah in vrstah mestnih zelenih površin.

Zakonski okvir

Zaradi spreminjajočih se načrtovalskih paradigem je bil sprejet zakonski okvir. Čeprav se je v zakonu o urbanizmu in gradnji uveljavila nova metoda za prestrukturiranje mesta, pa zakonske omejitve ovirajo razvoj zelenih površin, kljub potrebam. Ker so zemljišča, ki so bila prej pozidana, še vedno zazidljiva, imajo razmeroma visoko ceno, to pa omejuje dolgoročni razvoj zelenih površin.

Primanjkovanje denarja

Zaradi demografskih sprememb se pojavljajo gospodarske težave, ki omejujejo nastanek zelenih površin na praznih zemljiščih. Zasebna in občinska denarna sredstva se nenehno zmanjšujejo. To je zaradi vprašljive izrabe dejavnik, ki najbolj omejuje razvoj zelenih površin.

Če se število morebitnih uporabnikov ne bo povečalo, bodo zakonski, gospodarski in urbanistični dejavniki omejevali možnosti razvoja zelenih površin. V mestih, ki se krčijo, se morajo načrtovalci zelenih površin spopasti s temi izzivi ter oblikovati nove strategije in metode. Nove oblike in namembnosti zelenih površin morajo biti povezane z novimi oblikami uresničevanja, organizacije, financiranja in odgovornosti.

2 Raziskovalni interesi in metodologija

Prazna zemljišča so priložnost in izziv za razvoj zelenih površin. Vse več praznih prostorov ponuja priložnost za dolgoročni razvoj zelenih površin – za vzpostavitev osnovnih zelenih sistemov v mestnem tkivu, za izboljšanje stanovanjskih naselij in upoštevanje ekoloških potreb. Vprašanje pa je, ali se bodo vpliv in pomen zelenih površin in potrebe po njihovem razvoju spremenili ter ali bodo vplivali na urbanistično načrtovanje. Posvetiti se moramo predvsem tem vprašanjem:

- Ali modeli in vizije mestnega razvoja posvečajo dovolj pozornosti vprašanjem zelenih površin?
- Ali ustanove za načrtovanje zelenih površin razvijajo svoje oziroma nove strategije zelenih površin kot odziv na priložnosti in izzive, ki jih prinaša krčenje?

- Kako se to izraža v odnosu med načrtovanjem zelenih površin in urbanizmom?

Raziskava temelji na teoretični razpravi o, prvič, modelih urbanizacije v preteklem in zdajšnjem urbanističnem načrtovanju; drugič, razmerju med mestom in naravo, ter tretjič, dojetju mestnih pokrajin. Na podlagi domnev, ki izvirajo iz teoretske razprave, smo izvršili študije treh primerov in jih analizirali. Med mesti, ki se krčijo in imajo v trenutnih razmerah izkušnje z razvojem zelenih površin, smo izbrali tri velika vzhodnonemška mesta: Leipzig, Halle in Chemnitz. Kot temelj kvalitativne empirične raziskave smo uporabili te podatke: občinske dokumente o načrtovanju mest in zelenih površin, načrte celotnih mest, območja, ki se krčijo, ter konkretne projekte prestrukturiranja mesta in načrtovanja mestnih zelenih površin. Poleg tega smo se pogovarjali s krajevnimi predstavniki vseh mestnih svetov. Posvetili smo se predvsem njihovim izkušnjam in dojetjem, ki so povezani z razvojem zelenih površin v mestu, ki se krči.

3 Vloga zelenih površin v modelih urbanizacije in mestnih strategijah

3.1 Modeli urbanizacije

Novi prostorski okvir, za kateri je značilno vse več praznih prostorov, je spodbudil nastanek modelov mestne zgradbe, ki vsebujejo izrecne predloge o razporejanju neizogibnih praznih in zelenih površin. V kontekstu teoretične razprave so se izluščili štirje osnovni modeli mest, ki se krčijo, in sicer: strnjeno mesto, razdrobljeno mesto, luknjičasto mesto in razpadlo mesto (Albers, 2007; Doehler Behzadi in Schiffers, 2004; Blume, 2005, ter Reuther, 2002).

Pomen zelenih površin je glede na njihovo število, razporeditev, namembnost in morebitno značilnost zelo povezan z modelom urbanizacije, s tem pa tudi s prostorsko ureditvijo mesta.

Za strnjene mestne strukture je značilna ostra ločnica med notranjimi gosto pozidanimi območji in okoliško pokrajino ter pomanjkanje zelenih površin. Priložnost za razvoj sistemov zelenih površin kot mreže različnih zelenih površin je zamujena. Zunaj mestnih meja pa je mogoče ohraniti naravne odprte prostore.

Bolj razdrobljeno mesto zagotavlja trdna območja z gostejšimi pozidavami in uporabami. Zaradi koncentracije pojemajočih rab na urbanih otokih

nastaja potreba po tem, da se preostali odprti prostori povežejo v zeleno okolico ali celo v trdno mrežo, ki zagotavlja kohezijo in podobo mestnega območja.

Nenadzorovana luknjičavost, ki nastane zaradi rušenja praznih zgradb in infrastrukture, oblikuje luknjičasto mesto. Naključno pozidani prostori ustvarjajo razpršene mestne strukture. Za to vrsto mesta, ki se krči, sta značilna propad in praznina. Čeprav ti procesi niso načrtovani in nimajo podpore, lahko rečemo, da imajo ta mesta luknjičasto zgradbo. Razporejenost praznih prostorov in zelenih površin je odvisna od tega, kako so zgradbe rušili; ne temelji na urbanističnih strategijah in resničnih zahtevah. Te površine so začasni fragmenti. Če so nekoliko oblikovane in vzdrževane, kratkoročno izboljšajo ponudbo zelenih površin, vendar ne dobijo elementov mestne strukture.

V skrajnem primeru lahko luknjičavost povzroči nastanek razpadlega mesta. Kohezija mesta vse bolj izginja in prazni prostori postanejo odločilna značilnost urbanih območij. V tem smislu so predvsem zeleno ozadje za bolj ali manj osamljene zgradbe in izgubljajo lastnost urbanega elementa. Pravzaprav je ta model predvsem hipotetičen, čeprav lahko tak razvoj delno predvidimo na območjih, ki se močno krčijo.

Ti splošni modeli oblikujejo temelje za posebne strukturne urbane modele v mestih, ki se krčijo. Prostorska vizija posameznega mesta bolj ali manj zrcali te osnovne zamisli – odvisno od zgodovinske sestave mesta, krajevne topografije, razporeditve in lokacije območij, ki se krčijo, ter praznih stanovanjskih poslopij. Prizorišča prostorskega krčenja vplivajo na okvir razvoja mestnih zelenih površin. Vizijo strnjenih evropskih mest in zgodovinskih mestnih jeder poskušajo ponekod uresničiti na račun luknjičavosti ali razdrobljenosti bolj zunanjih območij. Ker se zavedajo, da se strnjene mestne zgradbe ne morejo ohraniti na celotnem območju mesta, se v ponekod odločajo za model bolj razdrobljene zgradbe mesta z urbanih jedri in z njimi povezanimi zelenimi površinami. To sta nov pristop in novo dojetje – model »evropskega mesta«, za kateri so značilne mestne sestave, je zdaj eden izmed najpomembnejših idealov razvoja mesta. Kot dokazujejo številni primeri, idealna zamisel o urbani formi ni izgubila moči niti v razmerah krčenja. Vendar postajajo zaradi pritiskov krčenja ter potrebe po rušenju in prestrukturiranju pomembni tudi drugi modeli mesta. Če hočejo strnjeno sestavo zaščititi vsaj v mestnem jedru, morajo dovoliti procese krčenja v osrednjem delu (znotraj) in na obrobju mesta. Zato so v analiziranih mestih sprejeli tudi modela bolj razdrobljene in luknjičaste sestave mesta.

3.2 Zelene površine v strategijah prestrukturiranja mesta

Če se hočemo izogniti negativnemu vtisu, ki ga vzbujata rušenje in propadanje v mestih, ki se krčijo, je ena izmed strategij za ustvarjanje pozitivne podobe mesta tudi razvoj zelenih površin. Zelene površine obljublajo kakovostno življenje in mestno okolje ter poudarjajo dobre strani krčenja, ki sicer velja predvsem za nekaj slabega. Poleg tega zagotavljajo hitro, splošno sprejemljivo in razmeroma poceni izrabo zemljišča, ne da bi ga bilo treba znova pozidati. Koncepti razvoja mesta, ki vsebujejo strateške cilje za razvoj v razmerah krčenja, pogosto poudarjajo prednosti oblikovanja zelenih površin, ki so spremljajoči pojav krčenja mest. Zato imajo načrti za razvoj zelenih površin in bolj zelenih mest, ki so prijetnejša za življenje, na strateški ravni razvoja pomembno vlogo. Vendar so priložnosti in prizadevanja za uresničitev teh ciljev med procesom prestrukturiranja mesta vse manjši. Kot je bilo že omenjeno zgoraj, so zelene površine na začetku procesa prestrukturiranja sprejemljiva rešitev za zapolnjevanje praznih zemljišč. Odločitev o tem, kje bodo rušili in katere zgradbe bodo rušili, je odvisna predvsem od gospodarskih in pravnih dejavnikov ter od premoženja lastnika, ne pa od prostorskega načrtovanja in načrtovanja zelenih površin. Zato načrtovanje zelenih površin in vlaganja vanje ne smejo biti odvisni od splošnih prostorskih strategij zelenih površin. Čeprav so projekti razvoja zelenih površin v primerjavi z različnimi graditvami razmeroma poceni, pa občinam in lastnikom zemljišč

celo ti, nižji, stroški povzročajo težave. Zato iščejo rešitve, ki prinašajo dobiček oziroma vsaj pokrijejo stroške.

Na koncu v razpravah o razvoju zelenih površin odločata stroškovna učinkovitost in dejstvo, da so ena izmed možnosti za izrabo prostora. Kakovost in prednosti, ki jih prinašajo zelene površine – zlasti v mestih, ki se krčijo –, so v razpravi manj pomembne kot pritiski in ovire.

Tak razvoj lahko opazujemo v več mestih – z načrtovanjem rušenja in rušenjem postajajo zelene površine pomembnejše, pomembnejši pa postajajo tudi omejitve in bremena, ki se pojavljajo ob tem. Čeprav so zelene površine preprosta in dobra rešitev, pa obljube o oblikovanju zelenih površin ni mogoče avtomatično izpolniti. Politično voljo morajo spremljati podpora, denarna sredstva in sektorsko načrtovanje.

3.3 Strategije za razvoj zelenih površin v mestih, ki se krčijo

Razlikovati moramo med stalnim in začasnim oblikovanjem zelenih površin na zapuščenih zemljiščih (sliki 1 in 2). Če kratkoročno ni povpraševanja po stanovanjskih ali poslovnih objektih, so zelene površine sprejemljiva oblika začasne izboljšave. Pomen začasnih zelenih površin in njihova vloga v strategijah prenove mesta sta zelo velika. Za predstavnike resorjev, ki skrbijo za načrtovanje in financiranje, je

Slika 1: Začasna zelena površina (foto: Stefanie Rößler).

razvoj zelenih površin preprost, uspešen in uveljavljen ukrep. Ta strategija je usmerjena v stabilizacijo prizadetih območij, s tem pa v nove graditve in nova vlaganja. Vendar prve izkušnje kažejo, da bodo, če bo strategija uspešna, zelene površine zaradi svojega začasnega značaja izginile – čeprav so pripomogle k oživitvi območja in kljub svojim družbenim, estetskim in ekološkim lastnostim.

Slika 2: Stalna zelena površina (foto: Stefanie Röbller).

Nasprotna metoda je trajna zaščita zelenih površin. Območja, ki najverjetneje ne bodo pozidana, se po gradbenem zakonu spremenijo v stalne zelene površine. Pri tej strategiji mora sodelovati občina, denarno pa jo morajo podpreti krajevne oblasti, saj zasebnim lastnikom največkrat ni do tega, da se zemljišče iz zazidljivega spremeni v nezazidljivo – to po navadi pomeni znižanje vrednosti zemljišča. Vendar je to edina možnost za povečanje deleža stalnih zelenih površin. Z vidika načrtovanja zelenih površin je razvoj stalnih zelenih površin edini, ki resnično izboljša položaj. Zato lahko takemu razvoju rečemo strategija zelenih površin. Začasne zelene površine so samo sredstvo, ki pomaga doseči cilj, to je prenovo mesta. Izvajanje teh dveh strategij je v središču mesta drugačno kot na območjih, ki se krčijo – razvoj stalnih zelenih površin je značilna strategija za območja na robu osrednjega dela mesta, za območja, na katerih so se odpovedali viziji strnjene evropskega mesta.

3.4 Vrste zelenih površin, ki se pojavljajo pri prestrukturiranju mesta

Na zelo krčečih se območjih zunaj osrednjega dela mesta so se pojavile nove vrste zelenih površin, takšne, ki so jih sprejeli tudi krajevni urbanisti. Zaradi velikosti zapuščenih zemljišč in usihanja denarnih

virov je treba uporabiti nove tehnike oblikovanja in rabe zelenih površin (Giseke, 2007). Zato ne govorimo toliko o pojavu resnično novih kategorij zelenih površin, ampak bolj o novi rabi in novih oblikah vzdrževanja. Nove rešitve delno izražajo vse močnejšo željo po nečem, kar temelji na naravi, na novem odnosu do narave (Dettmar, 2005) in na celovitem razumevanju pokrajine (Sieferle, 2004; Waldheim, 2006). Vendar je ta rešitev kljub temu pragmatična in v skladu s trenutnimi razmerami v mestih, ki se krčijo. Poleg tega se moramo zavedati zahtev, da morajo imeti mestne zelene površine strukturo in družbeno namembnost (Becker, Giseke, 2004).

Zato za mesta ponujajo rešitve, ki vključujejo pogozdovanje in poljedelstvo, vrtove in divjino. Po zgledu izkušenj mest, ki smo jih vključili v raziskavo, bomo predstavili nove možnosti za zelene površine v mestih, ki se krčijo, takšne, ki poudarjajo raznolikost in domiselnost.

Mestni gozd

Mestni gozd ni nekaj novega – ta vrsta zelene površine je zgodovinski del več evropskih mest. Vendar lahko gozd v mestih, ki se krčijo, dobi nov pomen, gozd ali gozdu podobne zelene površine ponujajo priložnost za razvoj sonaravnih zelenih površin oziroma trdnih ekoloških sistemov s številnimi koristmi, ki jih prinaša biološka raznovrstnost. To je tudi najcenejša metoda za zasaditev zelene površine z zelo majhnimi stroški vzdrževanja. Poznamo nekaj primerov pogozditev nekdanjih zazidljivih zemljišč na robu velikih naselij z montažnimi hišami. To pomeni, da mestni značaj popolnoma izgine in da se oblikuje sekundarna narava. Z izrazom gozd opisujemo tudi zelene površine, s katerimi želimo ohraniti mestne strukture tako, da utrdimo meje nekdanjih zazidljivih območij, s tem pa tudi glavno značilnost evropskega mesta (slika 3). Rušenje

Slika 3: Primer mestnega gozda v nemškem mestu Halle (foto: Stefanie Röbller).

praznih hiš je še posebej nujno na posestih, ki so na primer prizadete zaradi prometa. Če hočemo ohraniti pomembne zgradbe, je ena izmed mogočih rešitev zasaditev večjih dreves v gostih vrstah. Tako navadno mestno strukturo z zelenim zidom spremenimo v novo.

Poljedelstvo v mestih

Tudi poljedelstvo v mestu ni nov pojav. Načrti za oblikovanje takih zelenih površin nastanejo iz izziva poiskati stroškovno učinkovito rešitev za izrabo zemljišča, ne da bi na njem gradili. Ta razvoj podpirajo zdajšnji trendi v kmetijstvu – spodbujajo gojenje energetskih rastlin, ki jih uporabljamo kot vir obnovljive energije (slika 4). Na rast poljščin bodo morda vplivale tudi podnebne spremembe, zato bo za gojenje pridelka spet potrebno več zemlje. Poljedelstvo se v mesto seli po drugačni, novi poti. Včasih temelji na vrtničkarstvu in želji po doživetju kmečkega življenja. Slika pa je na koncu vedno enaka. Vendar šele čas pokaže, ali prebivalci sprejemajo tako obliko izrabe zemlje.

Slika 4: Primer poljedelstva (energetske rastline) v mestu, ki se krči (foto: Stefanie Röbler).

Vrtovi

Povpraševanje po zasebnih zelenih površinah je ves čas veliko. Manjša gostota zgradb in dejstvo, da je prostor za vrtničke na voljo tudi ob visokih stavbah ali gostih naseljih z obdobja historizma (Gründerzeit), ponujata priložnost za vrtnarjenje. V mestih, ki se krčijo, lahko najdemo veliko različnih primerov novih vrtnih projektov. Nekateri sledijo klasični obliki vrtničkov (slika 5). Pri vzdrževanju velike količine zelenih površin pa družabniki zasebnim lastnikom omogočajo zmanjšanje stroškov. Poleg tega so prebivalci bolj zadovoljni, če imajo na voljo zemljo za zasebno vrtnarjenje. To je za večja stanovanjska podjetja strategija, ki prinaša dvojni dobiček.

Slika 5: Vrtnički na praznih zemljiščih v mestu Leipzig (foto: Stefanie Röbler).

Vrtnarjenje je zanimivo tudi v starejših delih mest, ki se krčijo. Zaradi različne sestave prebivalstva, različnega povpraševanja in različnih mestnih struktur se povečuje ponudba (začasno) praznih zemljišč za zasebno, zlasti pa za skupno rabo (slika 6). Povpraševanje po koščku zelene površine blizu stanovanja, zamisel o krepitvi soseske, spodbudna vloga, ki jo imajo vrtovi pri vključevanju socialno prikrajšanih skupin prebivalcev, želja po lastnem pridelku zdrave zelenjave ali po prostoru za igro otrok oziroma druženje – vse to so razlogi za oblikovanje vrtov na praznih zemljiščih. Organizacijske sheme se zelo razlikujejo, vsem pa je skupno, da so v soseskah lepo sprejete. Prvi primeri takih vrtov so iz severnoameriških mest iz začetka 80. let prejšnjega stoletja (tako imenovani skupni vrtovi). V zadnjih letih narašča število takih vrtov tudi v Nemčiji. Vendar ne samo v mestih, ki se krčijo. »Vrtovi priseljencev in vrtovi za priseljence« so še posebej uspešen instrument za vključevanje priseljencev v družbo in

Slika 6: Nova vrsta zasebnega vrta v mestu Dresden (foto: Stefanie Röbler).

sporazumevanje z njimi. Vendar imajo take rešitve dobre možnosti za uresničitev le v mestih, v katerih je dovolj prostora oziroma v katerih je interes gospodarstva manjši.

Mestna divjina

Poleg teh projektov, ki imajo v mestih svojo tradicijo, lahko govorimo tudi o razvoju divjine v mestih, ki se krčijo. Glede na velikansko količino praznih prostorov in slabših možnosti, da za vse prazne prostore najdemo uporabnike, namembnost in seveda denar, je divjina za nekatera mestna območja po svoje logičen razvoj (slika 7). Dejanskih primerov takega razvoja ni, vendar strokovne razprave kažejo, da pri reševanju vprašanja praznih zemljišč nekateri razmišljajo tudi o tej možnosti. Ekološke koristi so morda velike, vendar moramo upoštevati tudi zahteve mestne oblike. Ali neuporabna in nedostopna zelena divjina v resnici bogati mestne strukture? Katere osnovne elemente oblikovanja potrebujemo, da ta območja spremenimo v taka, ki jih je mogoče razumeti in uporabljati? Veliko je seveda odvisno od vrste mestnega območja, od njegove vloge v celotnem mestnem zelenem sistemu in od sprejetja tako nenavadnih zelenih površin. Projektanti se morajo zavedati negativnega vpliva, saj bi taka območja lahko imeli za znak propadanja.

Pomanjkanja zamisli in denarja zato ne bi smeli predstavljati kot ekološko vrednoto.

Uveljavljene vrste in kategorije mestnih zelenih površin sicer ne bodo izginile, spremenile pa se bodo tako, da se bodo bolje prilagajale zdajšnjim zahtevam po zmanjševanju proračuna, nikoli znanim velikostim praznih prostorov in spreminjajočemu se povpraševanju uporabnikov.

4 Sklep – izzivi in omejitve razvoja zelenih površin v mestih, ki se krčijo

Analiza mestnih strategij je pokazala, da so zelene površine potreben in pomemben sestavni element mestnega tkiva. Empirični dokazi kažejo očitne razlike med abstraktnimi in splošnimi modeli mest ter njihovo vključitvijo v strategije in urbanistične odločitve. Opažamo razliko med pomenom zelenih površin pri prestrukturiranju mesta – pri katerem veljajo zelene površine za pomemben del uspešnega trajnostnega prestrukturiranja mesta – in vključevanjem razvoja zelenih površin v ta proces. Pomen *zelenih površin* se v krčečih se mestih brez dvoma

Slika 7: Mestna divjina – požlahtnitev ali znak propada? (Foto: Stefanie Röbler)

povečuje, vendar je bolj kot od zavedanja koristnosti teh površin odvisen od vloge, ki jo imajo zelene površine pri uspešni prenovi mesta. *Načrtovanje zelenih površin* se morda ne bo uveljavilo kot samostojna disciplina s svojimi cilji, lahko pa se bo okrepila vloga, ki jo imajo zelene površine pri razvoju mesta. Vse to povečuje pomen zelenih površin v krčečih se mestih, ne pa tudi pomen načrtovanja zelenih površin. To še posebej drži, če se načrtovanje zelenih površin razume kot neodvisno in zelo sektorsko načrtovanje, če se poudarjajo pomen in koristnost zelenih površin ter potreba po strokovnjakih. Ob tem namreč lahko pomislimo, da se zelene površine uporabljajo predvsem za zapolnjevanje vrzeli, ki se pojavljajo zaradi nedejavnosti v gradbeništvu, ne pa zato, ker so ljudje prepričani o njihovem ekološkem, družbenem in gospodarskem pomenu.

Stefanie Rößler, Landscape Architect
Leibniz Institute of Ecological and Regional Development (IOER),
Dresden
E-pošta: s.roessler@ioer.de

Viri in literatura

- Albers, G. (2007) Strukturmodelle für die Stadtentwicklung gerichtet auf Wachstumslenkung – geeignet für Schrumpfungslenkung?, v: Giseke, U., in Spiegel, E. (ur.). *Stadtlichtungen. Irritationen, Perspektiven, Strategien*, str. 31–46. Basel, Gütersloh: Birkhäuser, Bauverlag.
- Becker, C. W., in Giseke, U. (2004) Wildnis als Baustein künftiger Stadtentwicklung. *Garten + Landschaft*, 114(2), str. 22–23.
- Blume, T. (2005) New Urban Configurations, v: IBA Office (ur.) *The other cities. IBA Stadtumbau 2010. Band 1: Experiment*, str. 111–116. Dessau, Jovis.
- Dettmar, J. (2005) Nature-dominated Development in Urban Landscape, v: Institute for Landscape Architecture, E. Z. (ur.) *Landscape Architecture in Mutation – essays on urban landscape*, str. 79–97. Zürich, gta Verlag.
- Doehler-Behzadi, M., in Schiffers, B. (2004) A Story of Density, v: Lütke Daldrup, E., in Doehler-Behzadi, M. (ur.) *PlusMinus Leipzig 2030. Transforming the City*, str. 32–48. Wuppertal, Müller + Busmann.
- Gatzweiler, H. P., Meyer, K., in Milbert, A. (2003) Schrumpfende Städte in Deutschland? Fakten und Trends. *Informationen zur Raumentwicklung: Stadtbau*, 10/11, str. 557–574.
- Giseke, U. (2007) Und auf einmal ist Platz. Freie Räume und beiläufige Landschaften in der gelichteten Stadt, v: Giseke, U., in Spiegel, E. (ur.) *Stadtlichtungen. Irritationen, Perspektiven, Strategien*, str. 187–217. Basel, Gütersloh: Birkhäuser, Bauverlag.
- Hannemann, C. (2003) Schrumpfende Städte in Ostdeutschland – Ursachen und Folgen einer Stadtentwicklung ohne Wirtschaftswachstum. *Aus Politik und Zeitgeschichte*, 20, str. 16–23.
- Reuther, I. (2002) Leitbilder für den Stadtumbau, v: BMVBW, in BBR (ur.) *Fachdokumentation zum Wettbewerb »Stadtumbau Ost«: Expertisen zu städtebaulichen und wohnungswirtschaftlichen Aspekten des Stadtumbaus in den neuen Ländern*, str. 12–24. Bonn.
- Rößler, S. (2007) Aktuelle Herausforderungen für die Freiraumplanung in schrumpfenden Städten, v: Dettmar, J., in Werner, P. (ur.) *Perspektiven und Bedeutung von Stadtnatur für die Stadtentwicklung*, str. 117–127. Darmstadt, Kompetenznetzwerk Stadtökologie.
- Sieferle, R. P. (2004) Die totale Landschaft. *TOPOS*, 47, str. 6–13.
- Waldheim, C. (2006) *The Landscape Urbanism Reader*. New York, Princeton Architectural Press.